

Sitni tisak u Muzeju grada Zagreba Minor publications in the Zagreb city museum

Milena Bušić
mbusic@mgz.hr
Muzej grada Zagreba

UDK 025.32:025.174:027.6:069(1-21)(497.5Zagreb)
Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Cilj je ovog rada prikaz položaja građe sitnog tiska u Muzeju grada Zagreba, odnosno gdje se i u kolikom obimu nalazi i čuva, kako se stručno obrađuje, koliko je obuhvaćena u okviru različitih projekata digitalizacije i koliko je sitni tisak zastupljen u izdavačkoj djelatnosti Muzeja. Pod pojmom sitnog tiska podrazumijeva se najraznovrsnija građa – od raznih brošura i kataloga, preko vodiča, pozivnica, deplijana, do letaka i plakata, a zajedničko obilježje takve građe je da je opsegom mala.

Međutim, zbog sadržaja koji donosi ova građa, njezina kulturno-povijesna vrijednost je neosporna pa zbog toga treba biti prepoznata i priznata u svim trima baštinskim ustanovama – arhivima, knjižnicama i muzejima. Osim što je nositelj određenih korisnih informacija, gotovo da u okviru izložbene djelatnosti Muzeja grada Zagreba nema izložbe na kojoj neki oblik sitnog tiska nije prisutan i kao muzejski izložak.

Ova je građa prisutna u Muzeju grada Zagreba kao samostalna zbirka unutar fonda muzejske knjižnice. Prisutna je u okviru muzejskih zbirka te u odjelu dokumentacije, a budući da je smještena i čuvana u različitim zbirkama, drugačije joj se pristupa prilikom stručne obrade.

Ovim radom predstaviti će se sva tri oblika opisa građe sitnog tiska u Muzeju grada Zagreba – u knjižničnom programu METEL win, programu za obradu muzejske građe M++ te programu za obradu sekundarne dokumentacije S++. U okviru sve redovitijih projekata digitalizacije, kako muzejskih zbirki tako i knjižnične građe, sitni tisak obuhvaćen je u velikoj mjeri (npr. digitalizacija plakata), čime je omogućena zaštita

ove prilično osjetljive građe, a najvažnije je da je postala dostupnija krajnjem korisniku.

K tome, sitni tisak još uvijek zauzima bitno mjesto u okviru izdavačke djelatnosti Muzeja. Današnja tehnologija pruža bezbroj mogućnosti za informiranje i oglašavanje u virtualnom prostoru, prvenstveno na društvenim mrežama. Ona ispunjava svoju informativnu i promotivnu ulogu prilikom realizacije različitih muzejskih projekata, među kojima su: najčešći izložbena djelatnost, popratni materijal – pozivnice, plakati, deplijani i dr.

Ključne riječi: Muzej grada Zagreba, sitni tisak, muzejska knjižnica, muzejske zbirke, obrada sitnog tiska, izdanja Muzeja grada Zagreba, digitalizacija

Summary

The goal of this paper is to present the position of the minor publications in the Zagreb City Museum - where this material is located and kept, how it is processed, how much it is part of various digitalization projects and how much the minor publications are present in the publishing activity of the Museum. The term "minor publications" refers to the most diverse material - from various brochures and catalogs, through guides, invitations, depliants, leaflets and posters, and the common feature of such material is his small size.

However, due to the content of this material, its cultural and historical value is indisputable, so it must be recognized in all three heritage institutions - archives, libraries and museums. Apart from bringing some useful information, there is almost no exhibition in the exhibition activities of the Zagreb City Museum where some material of the minor publications is not present as a museum exhibit.

This material is present in the Zagreb City Museum as an independent collection within the museum library, it is present in the museum collections and in the documentation department, and since it is kept in different collections, it is differently approached and processed.

This paper will present all three ways of processing the minor publications in the Zagreb City Museum - in the MetelWin library program, in the M++ museum processing program and the secondary documentation processing program S++. As part of digitization projects, both museum collections and library materials, minor publications are largely present

(eg digitization of posters), enabling the protection of this rather sensitive material and, most importantly, making it more accessible to users. In addition, the minor publications are still very important within the publishing activity of the Museum. Regardless of the fact that today's technology provides countless possibilities for informing and advertising in the virtual space, primarily through social networks, in the realization of various museum projects, including the most common exhibition activity, the material such as invitations, posters, depliants, still fulfills its informative and promotional role.

Key words: Zagreb City Museum, minor publications, museum library, museum collections, processing of minor publications, publications of Zagreb City Museum, digitalization

Uvod

Muzej grada Zagreba, s gradskim arhivom i knjižnicom, utemeljila je Družba „Braća hrvatskog Zmaja“ 1907. godine u kuli iznad Kamenitih vrata. U svojih 111 godina postojanja „stanovao“ je u četiri različita prostora, a uz konstantnu realizaciju povremenih izložaba ostvareno je šest stalnih postava, od kojih je zadnji i aktualni iz 1997. godine. Danas je to suvremena muzejska ustanova koja prikuplja predmete u čak 21 muzejskoj zbirci, a vodi brigu i o 9 zbirka donacija. U svom sastavu ima Odjel dokumentacije, Pedagoško-andragoški odjel, Odjel zaštite građe i Knjižnicu.

Muzej je 1926. godine preseljen u Umjetnički paviljon, te je tako i upravno bio odvojen od Gradske knjižnice, čime su ostvareni osnovni preduvjeti za osnivanje muzejske stručne knjižnice. Nezaobilazan čimbenik bio je i dolazak Gjüre Szabe u muzej, koji je prvi uvidio potrebu za sustavnom nabavom stručne literature, poglavito građe kojoj je tema Zagreb, pa tako sam počinje prikupljati knjižnu građu za buduću knjižnicu.

Zbog spomenutih razloga kao godina osnivanje muzejske knjižnice uzima se upravo 1926. Prvu knjigu inventara knjižnice Muzeja grada Zagreba počeli su voditi 1943. godine, a prva muzejska knjižničara, Milica Stilinović Pohl, zaposlena je tek nakon rata, točnije 1947. Danas je knjižnični fond organiziran u nekoliko zbirki – zbirka monografija; zbirka kataloga izložaba; zbirka serijskih publikacija (stručni časopisi); zbirka rare (stara i rijetka građa); zbirka novina i novinskih isječaka;

referentna zbirka; zbirka telefonskih imenika, izvješća, pravilnika, zapisnika (uglavnom siva literatura) i na kraju vrlo vrijedna zbirka sitnog tiska.¹

Definiranje, obilježja i vrste sitnog tiska

Efemerna građa, sitni tisak, siva literatura su tri pojma u hrvatskoj knjižničarskoj struci koja se međusobno isprepliću i prelaze jedan u drugoga, kako u literaturi tako i u praksi, odnosno u knjižnicama i njihovim zbirkama diljem Hrvatske. Problematikom definiranja i razgraničavanja spomenutih pojmova bave se Ana Lešković i Daniela Živković koje zaključuju da je u inozemstvu pojam sitnog tiska „jako rijedak, te ga gotovo i nema. Sve se naziva ephemera“. U Hrvatskoj je prevladao naziv sitni tisak, a efemernost je samo jedan od kriterija po kojem se određuje što će pripasti sitnom tisku.² Efemernost je zapravo obilježje koje znači prolaznost, kratkotrajnost, privremenost,³ a veliki dio građe sitnog tiska također posjeduje to obilježje.

Tanja Buzina i Dubravka Salaj Pušić sitnim tiskom nazivaju „knjižničnu građu uglavnom reklamnog, informativnog ili propagandnog sadržaja nastalu u svrhu privremene uporabljivosti i aktualnosti.

Građa obuhvaćena sitnim tiskom u pravilu je maloga opsega, nestandardnog formata i neujednačenog dizajna, namijenjena uporabi u specifične, trenutno aktualne svrhe.“⁴ Treći pojam koji je usko povezan sa sitnim tiskom i efemernom građom je siva literatura. Prema definiciji koja je donesena na 12. međunarodnoj konferenciji sive literature u Pragu 2010. godine sivom literaturom smatraju se „različite vrste dokumenata koji su proizvod različitih razina vlasti, znanstvenih i obrazovnih ustanova, poslovnih i proizvodnih tvrtki, u tiskanom ili elektroničkom obliku, (...) te nisu komercijalno dostupni, odnosno nakladništvo nije primarna djelatnost organizacije koji ih je proizvela.“⁵

1 Muzej grada Zagreba. Odjeli. Knjižnica [citirano: 2018-7-18]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/odjeli/knjiznica/>

2 Lešković, A.; Živković, D. Efemerna građa i sitni tisak : opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), 123. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/80468> [citirano: 2018-7-20].

3 „Efemeran – koji traje kratko vrijeme; privremen, prolazan; koji je bez trajnije vrijednosti; beznačajan, nevažan.“ [citirano: 2018-7-20]. Dostupno na: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fF1nXBY%3D

4 Buzina, T.; Salaj Pušić, D. Sitni tisak : upute za katalogizaciju u bibliografskom formatu MARC 21, izdanje 1993.13. verzija dopuna. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. [citirano: 2018-7-20]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/sitni-tisak-upute-za-katalogizaciju-u-bibliografskom-formatu-marc-21/>
5 Duke University. Medical Center Library and Archives. [citirano: 2018-7-20]. Dostupno na: <https://guides.mclibrary.duke.edu/sysreview/greylit>

Ovom tipu građe pripadaju razna izvješća, studije, elaborati, sažeci skupova, prezentacije, pravila, radni materijali i sl. Dio njih svakako može biti kategoriziran kao sitni tisak jer imaju sve potrebna obilježja, npr. sažetci skupova su informativnoga karaktera, kratkotrajno su dostupni, namijenjeni su uporabi u specifične svrhe, a uglavnom su i opsegom mali.

Širok je spektar vrsta građe koje se mogu svrstati u sitni tisak, primjerice razni vodiči, komercijalne i nekomercijalne brošure i katalozi, letci, deplijani izložaba, posebni otisci, cjenici, jelovnici, plakati, razglednice, priopćenja, objave, oglasi, programi, džepni kalendari, određene serijske publikacije i dr.

Prikupljanje i smještaj sitnog tiska u Muzeju grada Zagreba - knjižnica, muzejske zbirke, dokumentacija

Muzejske knjižnice su specijalne knjižnice i kao takve ne funkcioniraju samostalno, već su prilagođene potrebama ustanove, odnosno muzeja u čijem su sastavu.⁶ Ova činjenica prvenstveno utječe na njihovu nabavnu politiku, ali i sve druge segmenta rada. Po tome su sve specijalne knjižnice slične jedna drugoj. Međutim, većina specijalnih knjižnica, koje su u sastavu nekih drugih ustanova, jedine će unutar vlastite ustanove prikupljati i obrađivati pisanu i tiskanu građu, dok je u slučaju muzejskih knjižnica specifično to da one tu građu „dijele“ s drugim zbirkama i odjelima unutar muzeja.

Sličan položaj imaju i knjižnice unutar arhiva. Stoga, sva pisana i tiskana građa, uključujući i sitni tisak, nije samo dio fonda knjižnice Muzeja grada Zagreba, već se nalazi i u muzejskim zbirkama te u odjelu dokumentacije. Time je njezin položaj u muzeju malo složeniji jer je uz knjižničara stručno obrađuju i kustosi i dokumentarist, naravno svatko prema načelima obrade vlastite struke.

Kao što je već ranije spomenuto fond knjižnice Muzeja grada Zagreba organiziran je u osam formalnih zbirki od koji je jedna Zbirka sitnog tiska. Zbirka je utemeljena prvenstveno zbog poboljšavanja smještaja i olakšavanja pristupa pa je osnovno obilježje za pripadnost ovoj zbirci mali opseg i nestandardan format. Sva građa smještena je u mapama. Dio te građe ima obilježje efemernosti i sive literature, ali ne i sva građa. Budući da je fizičko obilježje jedini kriterij za ulazak u zbirku,

⁶ Knežević, I. Analiza sitnog tiska u muzejima i galerijama te njihovim specijalnim knjižnicama iz vizure knjižničara. // Knjižničarstvo 17, 1(2013), 113 – 114. [citirano: 2018-07-20]. Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2013/06/212_Knezevic_2013_1.pdf

ovo je zbirka najrazličitijeg sadržaja i vrsta. U njoj su posebni otisci, džepni vodiči i planovi grada, džepni kalendari, mali katalogi izložaba, deplijani, sažeci (skupova i sl.), programi događanja, prodajni katalogi i dr. Budući da se ovdje govori o muzejskoj ustanovi, građa sitnog tiska, kao i ostale vrste rukopisne i tiskane građe, može biti i jest muzejski predmet.

Građu sitnog tiska koja je kao muzejski predmet dio muzejskih zbirka karakterizira efemernost. Iako je takva građa u vremenu svog nastanka imala kratkotrajnu i privremenu ulogu, ona „danas prilikom izučavanja kulturnih i socioloških fenomena te događanja u određenim vremenskim razdobljima“⁷ ima ogroman značaj.

Ona je uglavnom dio neke zbirke, ali može biti i samostalna muzejska zbirka, kao što je to slučaj sa Zbirkom arhivalija, koja prvenstveno sadrži onu građu koju nazivamo sitnim tiskom, a to su osmrtnice, diplome, džepni kalendari i dr. Jedna od zbirki koja uz ostale predmete sadržava i sitni tisak je Zbirka cehalija⁸ u kojoj se nalaze razni dokumenti koji svjedoče o radu zagrebačkih cehova – računi, ugovori, obrtnice, putne knjižice i dr.

U Zbirci devocionalija⁹ pored raznovrsnih nabožnih predmeta čuvaju se i svetačke sličice, a u Zbirci slikarstva, grafike i primijenjene grafike postoji podzbirka plakata. U jednoj od fotografskih zbirka čuvaju se razglednice sa zagrebačkim motivima.¹⁰ Kazališna zbirka sadrži kazališne objave i plakate. U Zbirci mode, tekstila i modnog pribora između ostalog čuvaju se tzv. plesni redovi.¹¹ Najraznovrsnija je Zbirka zagrebačke svakodnevice u kojoj se može pronaći obilje građe koja pripada sitnom tisku, a to su razni prodajni katalogi, cjenici, jelovnici i dr.

Treće mjesto u muzeju gdje se čuva sitni tisak je odjel dokumentacije,¹² koji se bavi prikupljanjem, organiziranjem i vođenjem sekundarne dokumentacije, tj. dokumentiranjem cjelokupne djelatnosti muzeja.

7 Knežević, I. Nav. dj. (2013), 112.

8 Muzej grada Zagreba. Zbirke. Zbirka cehalija [citirano: 2017-10-19]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-cehalija,16.html>

9 Muzej grada Zagreba. Zbirke. Zbirka devocionalija [citirano: 2017-10-19]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-devocionalija,10.html>

10 Muzej grada Zagreba. Zbirke. Zbirka fotografija, fotografskog pribora i razglednica. [citirano: 2017-10-19]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-fotografija-fotografskog-pribora-i-razglednica,6.html>

11 Karte ili knjižice s popisom plesova, a uz naznaku vrste plesa bio je predviđen prostor u koji se upisivalo ime plesača ili plesačice. Upisivalo se olovčicom koja je bila zataknuta za plesni red. Vidi: Premerl, Nada. Ples kao oblik društvenog života u prošlosti Zagreba. // Iz starog i novog Zagreba : V. / urednici Ivan Bach, Franjo Buntak, Vanda Ladović. Zagreb : Muzej grada Zagreba, 1974. Str. 140.

12 Muzej grada Zagreba. Odjeli. Odjel dokumentacije. [citirano: 2017-10-19] Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/odjeli/dokumentacija/>

Sav tiskani materijal povezan s izložbama i događanjima dokumentira se i pohranjuje u registratoru (plakati se pohranjuju u metalni ladičar) te on dobiva inventarnu oznaku i oznaku smještaja. Među tim tiskanim materijalom, deplijane, pozivnice i plakate smatramo sitnim tiskom. Jedinice građe unutar sekundarne dokumentacije međusobno su povezane prema sadržaju, odnosno temi, a to je ili izložba ili događanje u muzeju.

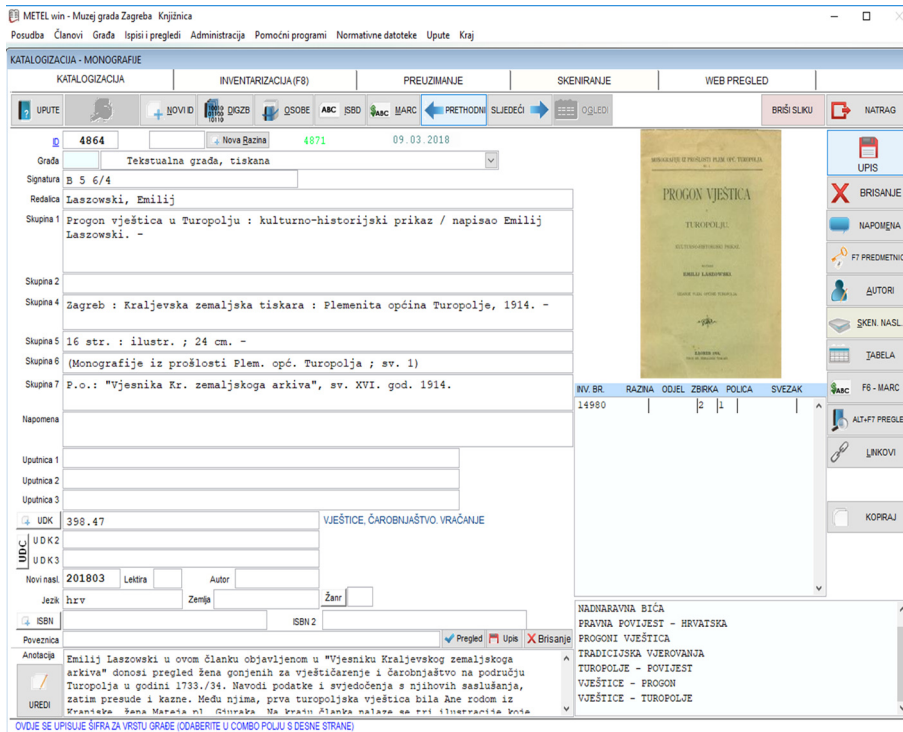
Slika 1. Vodič, programi, plakat, kazališna objava iz fundusa Muzeja grada Zagreba (knjižnična i muzejske zbirke)

Stručna obrada sitnog tiska

S obzirom na činjenicu da je građa sitnog tiska smještena na tri različita mjesta, ona se i obrađuje na tri različita načina. U knjižnici Muzeja grada Zagreba svu staru građu, pa tako i sitni tisak, inventiranu u tradicionalne pisane inventarne knjige do 1999. godine moguće je pretraživati u papirnatom abecednom katalogu. Nova građa od 2014. godine stručno se obrađuje u programskom sustavu METEL win. Istodobno, postupno se obrađuje i stari fond koji je na listićima te se rade korekture na zapisima konvertiranim iz sustava Medved koji se koristio od 1999. do 2013. Obrada sitnog tiska u METEL win programu temeljena je na međunarodnim standardima bibliografskih opisa za omeđene – ISBD(M) i serijske publikacije – ISBD(S). Svaki naslov iz Zbirke sitnog tiska obrađuje se pojedinačno.

U knjižničnom programu METEL win postoji poseban modul za digitalizaciju. Pravilo je da se tijekom stručne obrade provodi djelomična digitalizacija, odnosno digitalizacija naslovnice, ponekad sadržaja ili kazala. Sam modul funkcionira tako da se može skenirati direktno iz

sustava ili se može dodati već skenirana slika. U modul su također ugrađeni alati za obradu slike. Sva građa koja je računalno obrađena pretraživa je u mrežnom katalogu knjižnice.

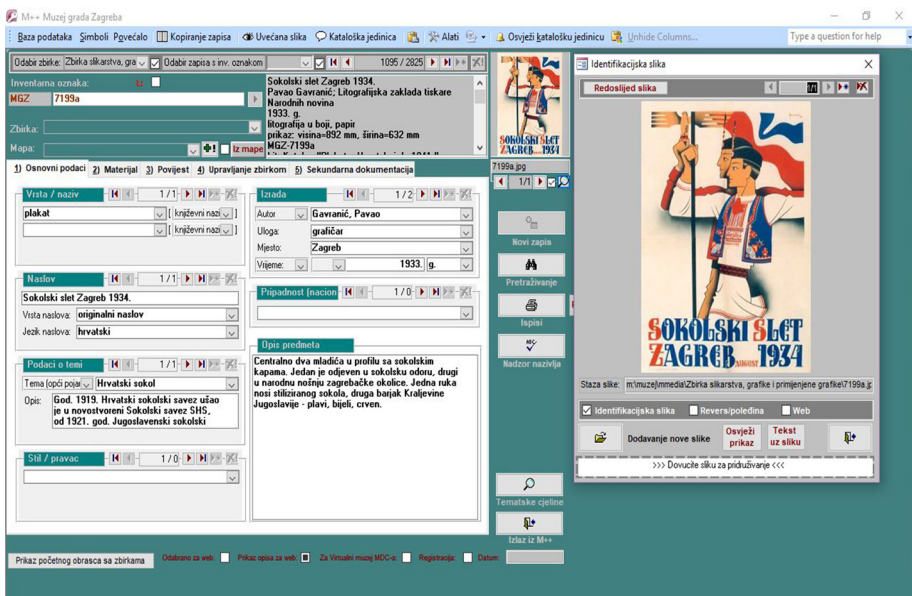

Slika 2. Kataložni zapis za posebni otisak Progon vještica u Turopolju u METEL win programu

Računalni program u kojem se obrađuje sva muzejska građa u Muzeju grada Zagreba je M++, koji je „temeljen na Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi te CIDOC-ovim međunarodnim smjernicama za podatke o muzejskom predmetu“.¹³ Sva građa sitnog tiska koja je smještena u muzejskim zbirkama MGZ-a obrađuje se u M++ programu i to svaki primjerak pojedinačno. Program sadrži pet skupina za opis. Skupina Osnovni podaci je prva te sadrži sljedeća polja: vrsta/naziv, naslov, podaci o temi, stil/pravac, izrada (autor, uloga, mjesto, vrijeme), pripadnost te opis predmeta. Sljedeća skupina za opis je Materijal koja obuhvaća materijale i tehnike izrade te dimenzije predmeta. Treća skupina je Povijest, a u nju se upisuju podatci o uporabi i povijesti predmeta, stanju očuvanosti, pojavljivanju

¹³ Knežević, I. Nav. dj. (2013), 124.

na izložbama te bibliografiji koja o toj građi postoji. Četvrta skupina je Upravljanje zbirkom u koju se upisuje inventarni broj i signatura te podatci o dolasku predmeta u muzej i podatci o njegovoj vrijednosti. Posljednja skupina opisa je Sekundarna dokumentacija koja služi kao poveznica s programom S++.¹⁴ M++ program nudi opciju dodavanja skenirane presnimke ili fotografije predmeta. Zapisi su dostupni isključivo na lokalnoj mreži, na računalima koji imaju instaliran M++ program, te zasad ne postoji katalog predmeta dostupan i pretraživ na internetu.

Slika 3. Skupina Osnovni podaci u M++ programu za plakat Sokolski slet Zagreb 1934.

Kao nadopuna programu M++ nastala je baza podataka za vođenje sekundarne dokumentacije nazvana S++, također temeljena na Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi.¹⁵ Kao i u slučaju programa M++ dostupna je isključivo na lokalnoj mreži. Glavni identifikator u bazi je izložba te se svi ostali podatci odnose upravo na nju. Unosi se naziv, autori, vrsta izložbe, organizator, vrijeme, mjesto i dr. podatci povezani s izložbom. Također postoji i polje *Identifikacija građe* u kojem se navodi

14 Knežević, I. Vrijednost i obrada sitnog tiska u Muzeju Slavonije Osijek na primjeru Zbirke osmrtnica. // Knjižničarstvo 15/16, 1/2(2011/2012), 29. [citirano: 2017-10-19]. Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/12/197_Knezevic_2011-2012_1-2.pdf
15 Knežević, Ivana. Nav. dj. (2013), 124.

informativni i promidžbeni tisak – pozivnica, plakat, deplijan, a on po svim obilježjima pripada građi sitnog tiska. Ta se građa u S++ bazi ne opisuje, već joj se samo dodjeljuje identifikacijska oznaka, odnosno inventarni broj i signatura. Postoji i mogućnost dodavanja skenirane presnimke starih pozivnica, deplijana i plakata ili već izvorni PDF dokumenti novih.

Digitalizacija sitnog tiska

U novije vrijeme prepoznavanje kulturno-povijesnog značaja građe sitnog tiska dovelo je do toga da je ona češće obuhvaćena različitim projektima digitalizacije. Razlog tome, na sreću, može biti i njezin maleni opseg pa se u kratkom vremenu može digitalizirati velika količina pojedinačnih jedinica građe. Također, zbog svoje krhkosti te u mnogim slučajevima zbog neadekvatnog smještaja i čuvanja, ovaj tip građe osuđen je na brže propadanje, stoga, kako bi ga zaštitili i sačuvali, digitaliziramo ga.

U posljednjih nekoliko godina u Muzeju grada Zagreba kontinuirano se provode projekti digitalizacije muzejske građe. Od svih muzejskih predmeta digitaliziraju se najviše zbirke fotografija, a odmah nakon njih građa koja pripada sitnom tisku, a to su plakati, kazališne objave, razglednice i dr. Građa se digitalizira u visokoj razlučivosti te se visokokvalitetna presnimka pohranjuje na tvrdi disk, a presnimka niske kvalitete pridružuje se zapisu u M++ programu.

Neovisno o digitalizaciji sitnog tiska u okviru muzejske građe, provodi se i digitalizacija sitnog tiska u knjižnici Muzeja grada Zagreba, međutim, nedostatak resursa, kako financijskih tako i u ljudstvu, usporava ovaj proces. Digitalizacija cijelih publikacija provodi se povremeno, a zasad se najčešće radi o digitalizaciji sitnog tiska u izdanju Muzeja grada Zagreba. Digitalizirana knjižnična građa, odnosno sitni tisak, osim lokalno, dostupan je i mrežno: na mrežnoj stranici knjižnice kroz pretraživač knjižničnog kataloga, ali i putem izbornika na samoj stranici – *Digitalizirana građa : Sitni tisak*. Također je mrežno dostupan i u Digitalnoj knjižnici i čitaonici METEL win-a, tj. zajedničkoj bazi svi knjižnica koja koriste taj programski paket.

Jedan dio digitaliziranoga sitnog tiska dostupan je i na mrežnoj stranici Muzeja. U popisu izdanja Muzeja grada Zagreba¹⁶ dostupni su PDF dokumenti sitnog tiska u izdanju MGZ-a.

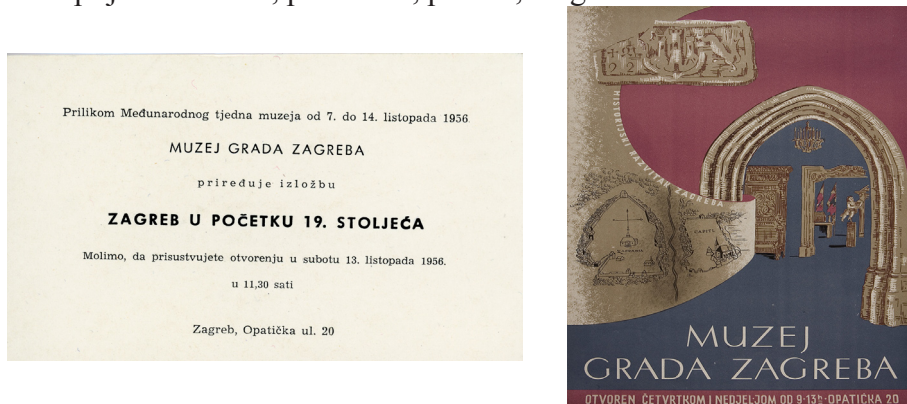
16 Vidi: Muzej grada Zagreba. Izdanja. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/izdanja/>

Radi se o starim, opsegom malim, katalogizima izložaba te posebnim otiscima *Edicije Muzeja grada Zagreba* (1929. – 1939.). Osim toga, preko mrežnih stranica Muzeja grada Zagreba te mrežnih stranica Muzejskoga dokumentacijskog centra moguće je pristupiti tzv. *online* zbirkama Muzeja.¹⁷ Sitni tisak sadrže njih dvije, prva je Zbirka mehaničkih i glazbenih automata Ivana Gerersdorfera koja sadrži promidžbeni materijal – različiti katalogi, oglasi i sl., te Zbirka Tilla Durieux i njezina zbirka umjetnina, u kojoj je dostupno nekoliko kazališnih objava.

Sitni tisak u promidžbenoj i izdavačkoj djelatnosti muzeja

Muzej grada Zagreba ima dugogodišnju kontinuiranu izdavačku djelatnost čiji početci sežu u dvadesete i tridesete godine 20. st. Može se reći da do Zbornika Iz starog i novog Zagreba, čiji je prvi svezak izašao 1957. godine, praktički u izdanju Muzeja nije ni bilo ničeg drugoga osim sitnog tiska.

Prva izdanja bili su posebni otisci iz časopisa *Narodna starina*, kojima je tema bila Zagreb ili sam Muzej. Izdavani su pod zajedničkim imenom *Edicije Muzeja grada Zagreba* od 1929. do 1939. godine, a izašlo je ukupno 13 svezaka. Za razliku od današnjih opsežnih kataloga izložaba Muzeja grada Zagreba, kategoriji sitnog tiska pripadaju gotovo svi stari katalogi koji su nekoć tiskani na svega nekoliko stranica, sadržavajući kratki tekst o izložbi i popis izložaka. Danas u izdavačkoj djelatnosti Muzeja sitnom tisku pripadaju informativna i promotivna izdanja, a to su deplijani izložaba, pozivnice, plakati, razglednice.

Slika 4. Najstarija sačuvana pozivnica za izložbu u Muzeju grada Zagreba i prvi plakat Muzeja iz 1949.

¹⁷ Vidi: Muzej grada Zagreba. Online zbirke. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/online/>

Izlaganje sitnog tiska

Osim što se čuva i opisuje, sitni tisak se i izlaže. Gotovo da nema povremene izložbe na kojoj nije izložen barem neki od oblika sitnog tiska – reklame, plakati, razglednice i sl. U okviru stalnog postava Muzeja izložen je u velikom broju, prvenstveno u kasnijim dionicama postava. Izloženi su plakati, kazališne objave, razglednice, reklamni letci i dr.

Primjerice, u posljednjoj dionici stalnog postava nazvanoj Odjeci zagrebačkih događanja izloženi su isključivo plakati, koji oslikavaju cijelo jedno razdoblje u životu grada Zagreba. Valja spomenuti da se upravo radi na osuvremenjivanju tog dijela stalnog postava i to postavljanjem interaktivnog ekrana na kojem će posjetitelji moći pregledati digitalizirane plakate, posložene u šest grupa (kako su izloženi i u stalnom postavu).

Uz kataloške jedinice moguće je pregledati povijesnu interpretaciju sadržaja svakoga pojedinog plakata, a tu je također poveznica na sve plakate nekog autora ili plakate povezane nekom zajedničkom temom ili sadržajem.

Zaključak

Građa sitnog tiska, kao i sva ostala tiskana i rukopisna baština, ima svoju dvojaku ulogu u muzejima – s jedne strane nositelj je vrijednih informacija, a s druge strane izlaže se, što znači da preuzima ulogu muzejskog predmeta. Zato je unutar muzeja pronašla svoje mjesto u muzejskim zbirkama, ali i u muzejskoj knjižnici, što znači da se obrađuje prema pravilima dviju struka.

Primjerice plakati, jelovnici, oglasi, reklamni letci, razglednice i sl. dio su muzejskih zbirki, dok se u knjižnici Muzeja grada Zagreba nalaze posebni otisci, vodiči, programi događanja i priredbi, deplijani izložaba, brošure, pravila društava... Naravno, nije uvijek sve idealno pa se ponekad jedna te ista vrsta građe može pronaći i u knjižničnoj i u muzejskoj zbirci, npr. reklamni katalozi koji su dio knjižničkog fonda, ali i Zbirke svakodnevice. Međutim, prilivom nove građe u Muzej ta se dvostrukost nastoji izbjeći dogovorom kustosa i knjižničara.

Prisutnost građe sitnog tiska u knjižničnom fondu i u muzejskim zbirkama ne mora predstavljati ništa negativno jer je u konačnici najvažnije da je građa sačuvana, opisana i dostupna, a sam način opisivanja i mjesto

čuvanja manje su važni. Logično je da je rad muzejske knjižnice kao knjižnice u sastavu neraskidivo povezan s radom samog muzeja. Nabavna politika i oblikovanje knjižničkog fonda u službi su poslanja muzeja, a to je u slučaju našeg Muzeja bavljenje zagrebačkim temama, poviješću i sadašnjošću grada Zagreba.

Zahvaljujući tome, građa sitnog tiska, prvenstveno ona koja se odnosila na Zagreb, u knjižnici MGZ-a imala je ravnopravan „tretman“ kao i ostale vrste građe, tj. stručno je obrađivana svaka jedinica te je to jedina građa koja je bila organizirana u samostalnu zbirku.

Iz toga se da zaključiti da je nasreću veoma rano uočena važnost informacija koje građa sitnog tiska nosi, npr. u turističkom vodiču, popisu ulica grada Zagreba ili pravilu nekog društva može se pronaći podatak koji nigdje drugdje u literaturi nije zabilježen, a neophodan je za rekonstrukciju činjenica i događaja iz prošlosti Zagreba – u memoriji grada ona je neizbježan dio slagalice. Spomenuta dokumentarnost ponekad je čini veoma sličnom arhivskom gradivu. U svakom slučaju, u informacijskom i muzejskom kontekstu ona je zabilježba trenutka – vremena, prostora, ljudi i događaja, stoga su njezin kulturno-povijesni značaj i zavičajna vrijednost neosporni. Zbog toga ju je potrebno zaštititi, te digitalizirajući je i izlažući, učiniti je još više vidljivom i dostupnom.

Literatura

Buzina, Tanja; Salaj Pušić, Dubravka. Sitni tisak : upute za katalogizaciju u bibliografskom formatu MARC 21, izdanje 1993. 13. verzija dopuna. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. [citirano: 2018-7-20]. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/sitni-tisak-upute-za-katalogizaciju-u-bibliografskom-formatu-marc-21/>

Duke University. Medical Center Library and Archives. About Grey Literature. [citirano: 2018-7-20]. Dostupno na: <https://guides.mclibrary.duke.edu/sysreview/greylit>

Hrvatski jezični portal. Efemeran. [citirano: 2018-7-20]. Dostupno na: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=ff1nXBY%3D

Knežević, Ivana. Analiza sitnog tiska u muzejima i galerijama te njihovim specijalnim knjižnicama iz vizure knjižničara. // Knjižničarstvo 17, 1(2013), 111 – 130. [citirano: 2018-07-20]. Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2013/06/212_Knezevic_2013_1.pdf

Knežević, Ivana. Vrijednost i obrada sitnog tiska u Muzeju Slavonije Osijek na primjeru Zbirke osmrtnica. // Knjižničarstvo 15/16, 1/2(2011/2012), 21 – 33. [citirano: 2017-10-19]. Dostupno na: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/12/197_Knezevic_2011-2012_1-2.pdf

Lakuš, J.; Babinčak, B. Kulturno-povijesna i zavičajna vrijednost građe sitnog tiska Gradske muzeja Vukovar. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 1/2(2013), 285 – 309. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/115115>

Lešković, A.; Živković, D. Efemerna građa i sitni tisak : opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 1/2(2011), 120 – 134. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/80468> [citirano: 2018-7-20].

Muzej grada Zagreba. Izdanja. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/izdanja/>

Muzej grada Zagreba. Odjeli. Knjižnica [citirano: 2018-7-18]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/odjeli/knjiznica/>

Muzej grada Zagreba. Online zbirke. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/online/>

Muzej grada Zagreba. Zbirke. Zbirka cehalija [citirano: 2017-10-19]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-cehalija,16.html>

Muzej grada Zagreba. Zbirke. Zbirka devocionalija [citirano: 2017-10-19]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-devocionalija,10.html>

Muzej grada Zagreba. Zbirke. Zbirka fotografija, fotografskog pribora i razglednica. [citirano: 2017-10-19]. Dostupno na: <http://www.mgz.hr/hr/zbirke/zbirka-fotografija-fotografskog-pribora-i-razglednica,6.html>

Premerl, Nada. Ples kao oblik društvenog života u prošlosti Zagreba. // Iz starog i novog Zagreba : V. / urednici Ivan Bach, Franjo Buntak, Vanda Ladović. Zagreb : Muzej grada Zagreba, 1974. Str. 139 – 150.